

Mr Boris Nilević

UČEŠĆE VOJVODE PETRA I KNEZA NIKOLE PAVLOVIĆA U POLITIČKOM ŽIVOTU SREDNJOVJEKOVNE BOSNE

U radu o vojvodi Ivanišu Pavloviću¹⁾ pominjana su uzgredno i njegova braća Petar i Nikola. Nakon smrti Ivaniševe u novembru 1450. godine, njih dvojica su posljednjih trinaest godina zajednički gospodarili zemljom Pavlovića. Prvi je nosio titulu vojvode, kao i njegovi prethodnici, drugi je bio samo knez, ali su povelje izdavali zajednički. Kada je naslijedio Ivaniša, Petar je imao 25 godina, a Nikola je bio koju godinu mlađi. Njihovo vladanje je počelo u vrijeme sukoba između Stefana Kosače i Dubrovnika, »opet zbog konavaoske župe, kao i 20 godina ranije s Radoslavom Pavlovićem. (1451—1454). I ovoga puta tvrdilo se da Konavli nisu prodani nego samo založeni.«²⁾ Uzrok rata je bio dublji. Još ranije, Herceg je težio da iz njegove oblasti potisne Dubrovčane koji su svu trgovinu držali pod svojom kontrolom. Marta 1449. godine, poslije dužih priprema, počela je da radi Stefanova tkaonica za sukno u Novom i da se od tvrđave stvara varoš. Slijedile su i Hercegovine mjere u širem privrednom smislu, posebno u trgovini stokom, solju, povećanju prolaznih carina i uvođenju novih uslova za transport robe. Rušenje starog reda običaja i ugovora vodilo je neizbježnom sukobu.

Da bi napao Dubrovnik, Stefan je morao pažljivo pripremiti teren. Imao je pouku iz istorije rata Radoslava Pavlovića sa Republikom iz 1430—32. godine, kako se sukob, na izgled izolovan, može iskomplikirati do velike razmjere. Okolnosti su mu išle na ruku. U februaru 1451. na sultanski prijesto dolazi Mehmed II, od koga je Herceg dobio do početka maja neke privilegije koje su štetile Dubrovniku.³⁾ Kralj Tomaš ratuje sa despotom Đurđem oko Srebrenice, dok u centru njegove zemlje, u Hodidjedu, vladaju Turci. Đurađ na turskom dvoru dobro stoji, ali loše sa Hunjadijem. Dubrovačka zaštitnica, Ugarska, zatrovana

¹⁾ Nilević B., *Vojvoda Ivaniš Pavlović*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. 14—15, god. XIV, Sarajevo 1978, 349—361.

²⁾ Jireček K., *Istorija Srba I*, Beograd 1952, 378 (Jireček K., *Istorija Srba I*).
³⁾ Ćirković S., *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd 1964, 297 (Ćirković S., *Istorija Bosne*).

je unutrašnjim borbama između stranki Janka Hunjadija i Ladislava Posmrčeta. Republika je priznavala za legalne predstavnike Ugarske Kraljevine Janka Hunjadija i ugarski sabor, ali je dovela u pitanje podršku hrvatskog bana Petra Talovca, koji je bio protivnik, i Hunjadija, i kralja Tomaša. Uz to, ukoliko bi Mađari nešto poduzeli, Herceg se nadao turskom reagovanju.

Dubrovnik, iako prepušten sam sebi, nije klonuo duhom. Vlada 14. aprila 1451. nalaže Sigismundu Gučetiću da u traženju saradnje na putu ka ugarskom gubernatoru posjeti bana Petra Talovca i bosanskog kralja Tomaša.⁴⁾ Kralju Tomašu je, između ostalog, imao savjetovati da bude u slozi i savezu sa Petrom i Nikolom Pavlovićem.⁵⁾

U junu je Herceg ušao u Konavle i osvojio ih, osim grada Sokola. Najamnike je, kao i Dubrovčani, dovodio sa strane, iz Italije. Osim njih, u Kosačinoj vojsci su bili i njegovi vazali, sa svojim odredima. Sa strane je Hercegu došlo u pomoć vojska Petra Pavlovića. Iza smrti Ivaniševe, ova familija pada jedno vrijeme u punu ovisnost od Kosače i gubi prijašnju ulogu u Bosni. Republika se 21. juna 1451. žalila Petru što daje Stefanu vojsku protiv nje, što je docnije Pavlovićev poslanik Vuk odbijao i molio da se ne oduzimaju baštine u Dubrovniku. Republika mu nije vjerovala.⁶⁾

U julu su Dubrovčani i Stefan sklopili samo usmeno primirje, jer Republika, zbog želje za akcijama na dužu stazu, nije htjela da napravi pismeni dokument o pregovorima. U to vrijeme neki od zavađenih su se počeli miriti, te Dubrovnik dobi priliku da sklapa saveze. Hunjadi i despot Đurđe su se izmirili i sporazumjeli o braku između njihovih familija, a posredovanjem Republike sklopljen je mir između Đurđa i kralja Tomaša, nakon trogodišnjeg sukobljavanja. Despot je Kosači krajem jula vratio sve povelje i ugovore u znak prekidanja odnosa. Republika upućuje 18. avgusta Alviza Gučetića bosanskom kralju s projektom ugovora o savezu protiv Stefana.⁷⁾ Tomašu će se preporučiti da privuče na svoju stranu Pavlovića.⁸⁾ Međutim, u Tomaševoj povelji Dubrovniku, izdatoj u Bobovcu 18. decembra 1451, gdje on sklapa savez sa Republikom protiv Hercega Stefana, među prisutnom vlastelom ne vidimo Pavloviće.⁹⁾

U daljim odnosima između Dubrovnika i Kosače koji su se pogoršavali urotom Hercegovog sina Vladislava protiv oca, te savezom između

⁴⁾ Thallózy L. — Gelchich J., *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest 1887, 488—503 (Dipl. Rag.); Historijski arhiv u Dubrovniku, Lettere e commissioni di Levante XIV, 73—81, 14. IV 1451. (Lett. di Lev.).

⁵⁾ Dipl. Rag. 492; Lett. di Lev. XIV, 75, 14. IV 1451: Appresso disemo a voi ser Sigismundo che debiate confortar lo prefate re che voglia esser in bon accordio et union con Petar et Nicola Paulovichi.

⁶⁾ Ćirković S., *Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba*, Beograd 1964, 154, nap. 40 (Ćirković S., Herceg Stefan).

⁷⁾ Lett. di Lev. XIV, 87'—90', 18. VIII 1451; Ćirković S., *Herceg Stefan*, 161—162.

⁸⁾ Lett. di Lev. XIV, 89', 18. VIII 1451.

⁹⁾ Stojanović Lj., *Stare srpske povelje i pisma I/2*, Beograd — Sr. Karlovci 1934, 118—121 (SSPP I/2).

Tomaša i Vladislava protiv Stefana, uz neminovno tursko prisustvo u svim ovim događajima, na Pavloviće slabo nailazimo.¹⁰⁾

Poslije dugih pregovora između Kosače i Dubrovnika uspostavljen je mir. O tome, Herceg 10. aprila 1454. izdaje povelju, da bi Republika pred njim 4. maja pročitala svoju. Tek su od tada Dubrovčani smatrali da je mir sklopljen. Trogodišnje ratovanje koje ih je ekonomski iscrpilo, suparnicima nije promijenilo granice. Poslije ovog rata Dubrovnik je živio bezbjedno sve do dolaska Napoleonovih trupa 1806. godine.

Kada je došlo do mira između Republike i Hercega, stvorila se mogućnost da se poprave i odnosi između Pavlovića i Dubrovnika. Još prije 26. oktobra 1453, Republika je tražila da vojvoda Petar Pavlović pošalje poslanstvo za obnavljanje prijateljstva.¹¹⁾ Senat, 12. jula 1454. donosi odluku da se Pavlovićima plati interes od uloženog kapitala i tribut od tri godine, koliko je trajao rat sa Kosačom,¹²⁾ a 15. jula su vojvoda Petar i knez Nikola potvrdili Republici njihov stari dio Konavala sa Sokolom i Vitaljinom i Cavtatom, kao i povlastice o trgovini.¹³⁾ Povelja je izdana u Dubrovniku sa dodatkom pisanim u Borču.¹⁴⁾

Jakovu Buniću, dubrovačkom poklisaru koji ide kod ugarskog gubernatora Janka Hunjadija i srpskog despota Đurđa, Republika, u odluci od 2. novembra, nalaže da svrati kod Pavlovića gdje će regulisati pitanja otete robe i preporučiti im bezbjednost trgovaca i trgovine dubrovačke¹⁵⁾ Kod Hunjadija i despota Đurđa, Bunić, između ostalog, treba da postigne da ovi, kada upute svoje poslanike turskom sultanu, izmole Portu da pošalje sklava kralju Bosne i Hercegu Stefanu i Pavloviću i drugoj gospodi Bosne u zapovijedi da moraju paziti povelje i pisma i da ne čine novine protiv Republike i trgovaca.¹⁶⁾

Republika šalje 10. maja 1455. tri poslanika sa darovima, te većim brojem svirača prema Sokolu, gdje se očekivalo da će biti obavljene zajedničke svadbe Hercega Stefana i njegovog sina Vlatka. Nakon svadbe su dubrovački poslanici, Nikola Kabužić i Mihajlo Bucinjolić trebali da idu na dvor Petra Pavlovića, koji se takođe ženio i da tamo dobiju

¹⁰⁾ Ćirković S., *Herceg Stefan*, 182, kao i: Historijski arhiv u Dubrovniku, Consilium Rogatorum XIII, 45' i 46, 3. i 4. VII 1452. (Cons. Rog.); up. Ćirković S., *Herceg Stefan*, 183.

¹¹⁾ Cons. Rog. XIII, 251, 26. X 1453: ...quod voyvode Petar mittat huc sous bons homines pro loquendo nobiscum et pro renovando amititiam et faciendo bonam pacem...; up. Ćirković S., *Herceg Stefan*, 211, nap. 44.

¹²⁾ Cons. Rog. XIV, 72, 12. VII 1454: ...etiam diffalcandi tributum pro Canali pro tribus annis quibus habuimus querram; up. Dinić M., *Dubrovački tributi* (Mogoriš, Svetodmitarski i Konavoaski dohodak, Provižun braće Vlatkovića), Glas SKA 168, Beograd 1935, 249—250, nap. 18 (Dinić M., *Dubrovački tributi*).

¹³⁾ SSPP I/2, 148—151.

¹⁴⁾ Stanojević S., *Studije o srpskoj diplomaciji*, XV, Svedoci, Glas SKA, CX, Drugi razred 62, Sr. Karlovci 1923, 18; Gremošnik G., *Bosanske i humske povelje Srednjeg vijeka*, III, Humske povelje i pisma, posebni otisak iz »Glasnika Zemaljskog muzeja u Sarajevu« 1951, 116—117.

¹⁵⁾ Radonić J., *Dubrovačka akta i povelje* I, 2, Beograd 1934, 566—567; Lett. di Lev. XIV, 157—157', 2. XI 1454.

¹⁶⁾ Radonić J., isto, 572; Lett. di Lev. XIV, 160, 2. XI 1454.

zakletvu prilikom potvrđivanja privilegija i preporuku za trgovce.¹⁷⁾ Kasnije se Petru Pavloviću rodio sin.¹⁸⁾

Dok su na našem prostoru ratovali herceg Stefan Vukčić i Dubrovnik, sultan Mehmed II je 1453. godine osvojio Carigrad. Sljedeći sultanov pohod je bio usmjeren protiv Smedereva i Beograda. Pripremajući se za njega, Mehmed II je početkom 1456. u odnosu na vazale počeo da obnavlja običaje koji su nekad vladali pod Muratom i Bajazitom. Tako je tražio od kralja Tomaša 10.000 tovara namirnica, hercega Stefana 8.000, a Petra Pavlovića 4000, te da se lično sa vojskom pridruže pohodu. Odgovor sve trojice je bio isti: da će plaćati uobičajeni danak kao i ranijim carevima.¹⁹⁾ Vjerovatno su Pavlovići bili podložni Turcima i to od vremena pogibije Pavla Radenovića 1415, kada su ih njegovi sinovi, Petar i Radoslav, da bi sačuvali očevinu, pozvali u pomoć i priznali njihovu vrhovnu vlast u koju je uključeno i plaćanje tributa. Ne zna se koliko je taj danak godišnje iznosio. Poznato je samo da su oni 1455. godine davali Turcima, i to zakupom, za župu Tilavu 300 dukata ili 15.000 akči godišnje.²⁰⁾ Kad je uspostavljen tributarni odnos u nahiji Tilavi? Prema H. Šabanoviću, »najveći raspon za datiranje toga događaja jeste vrijeme od 1415, kada su Pavlovići postali kletvenici sultanovi, do 1443. god., kada je Ishak-beg umro. Najmanje je vjerovatno da je taj odnos uspostavljen prije 1420. za Petra Pavlovića; možda se to desilo za Radoslava, prije 1427. god., ali je najvjerovatnije da je to bilo poslije 1435, a svakako prije 1439. god., jer se poslije te godine Ishak-beg nije miješao u bosanske odnose direktno, nego njegov sin Isa-beg . . .«²¹⁾

U vrijeme ovog pohoda Mehmeda II Dubrovnik nije bio neposredno ugrožen od Turaka. Republika je sa strane pratila turske pripreme i o tome izvještavala Ugarsku. Međutim, događaji koji slijede dvode do napetosti odnose između turskih vlasti i dubrovačkih trgovaca. Turci zauzimaju teritoriju despotovu, Republici se putevi tamo zatvaraju. Ta nesigurnost je i u Bosni, kako zbog sukoba između hercega Stefana i Ivaniša Vlatkovića, »a onda i zbog turske privredne politike, koju su morala da sprovode i bosanska gospoda, stalno kontrolisana od turskih činovnika i pod pritiskom turskog garnizona u Vrhbosni.«²²⁾ Uopšte, u odnosima Bosne sa Dubrovnikom stalno je bilo prisutno pitanje oduzetog srebra i sigurnosti puteva. Dubrovčani uviđaju da bezbjednost trgovaca u unutrašnjosti zemlje zavisi na prvom mjestu od Turaka. S. Čirković ističe: »Činjenica da su srebro oduzimali i kralj Tomaš i Petar Pavlović pokazuje da se nije radilo o neraspoloženju naše vlastele, već o strogim turskim naredbama. Fojničkim trgovcima je knez Pavle Klešić rekao, da je sultanov sklav naredio da se sve srebro mora nositi u Tur-

17) Lett. di Lev. XIV, 167 i 167', 30. V 1455.

18) Historijski arhiv u Dubrovniku, Consilium Maius XI, 97', 20. II 1459: P. p. est de donado voivode Pauco Mircouich Bosidaro diach ambassiatoris hercech Stiepani et Pauco filio voivode Pethar Paulovich. (Cons. Maius).

19) Čirković S., *Istorija Bosne*, 311; isti, *Herceg Stefan*, 227.

20) Šabanović H., *Bosansko krajište*, Godišnjak istorijskog društva BiH, godina IX, Sarajevo 1958, 183, 187, 191, 197, 204, 215.

21) Isti, 187—188.

22) Božić I., *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, Beograd 1952, 141 (Božić I., Dubrovnik i Turska).

sku. Herceg, kroz čiju zemlju su prolazili putevi, imao je naređenje da sprečava pokušaje da se srebro krišom odnosi u Primorje.«²³⁾ Dubrovčani su odlučili 6. aprila 1456, još neobaviješteni o pozadini zapljene, da zamole turskog poslanika, da posreduje kod vojvode Petra Pavlovića, da vrati srebro i dukate dubrovačkim trgovcima, koje im bijaše oduzeo.²⁴⁾ Krivice je bilo i na dubrovačkoj strani, jer su se pojedini trgovci Republike koristili mutnim vremenom da se obogate na bilo koji način.

Dubrovčani su dopadali i turskog ropstva, mada nisu ratovali s Turcima. Svaka osmanlijska provala na teritoriju Republike završavala se odvođenjem ljudi i stoke. U ropstvo se moglo pasti i indirektnim putem, kao u slučaju Radovana Milatovića koji je 1457. godine tužio petoricu Pavlovićevih ljudi da su ga na putu opljačkali, a onda prodali Turcima.²⁵⁾

Poslije pada Carigrada i Srbije, postalo je jasno da je Bosna na redu. Neki feudalski koji su se ranije oslanjali na Turke, kao, na primjer, herceg Stefan Vukčić, trgnuće se i pomiriti s novim kraljem Stefanom Tomaševićem. Inače, i Tomašević je gledao da se sa svojim protivnicima izmiri. Tako, Stefan Tomašević vječnom pretendentu na bosansku krunu, Radivoju, 18. septembra 1461. godine u Bobovcu izda ispravu kojom mu potvrdi sve zemlje i gradove podijeljene još od kralja Tomaša. Povelju potvrdiše herceg Stefan sa sinovima, te vojvoda Petar Pavlović, Pavao Klešić, Ivaniš Vlatković, Pavao Čubretić i drugi.²⁶⁾ Što se tiče autentičnosti ove darovnice, sadržane u Fojničkoj i Lašvanskoj hronici, mi je shvatamo kao falsifikat, ali i pretpostavljamo da se sve tako moglo i desiti, jer je cjelokupna situacija onovremenu Bosnu upućivala na mudrije političko ponašanje.²⁷⁾

Vojvodu Petra Pavlovića ponovo susrećemo kraj Tomaševića kada se ovaj krunisao »verovatno 17. novembra 1461, na dan Grgura Čudotvorca koga je Pije II po želji kraljevoj deset dana ranije proglasio za zaštitnika Bosne.«²⁸⁾ Da se bosanski sabor sastao tom prilikom, pokazuje nam Tomaševićeva povelja data Dubrovčanima 23. novembra, kojom im potvrđuje Nove Zemlje, Konavle i trgovačke povlastice, i na njoj imena osam velikih vojvoda, predstavnika najjačih familija iz raznih krajeva — do tada, koliko znamo diplomatsku historiju Bosne, najveći broj.²⁹⁾ Značaj sabora nije bio samo u tome što se na glavu bosanskog kralja prvi put stavlja kruna poslata iz Rima, već i radi zbližavanja vlastele zbog sve veće turske prijetnje.

²³⁾ Ćirković S., *Herceg Stefan*, 233.

²⁴⁾ Cons. Rog. XIV, 280' 6. IV 1456; up. Ćorović V., *Historija Bosne I*, Beograd 1940, 520 (Ćorović V., *Historija Bosne*); Božić I., *Dubrovnik i Turska*, 141.

²⁵⁾ Dinić M., *Iz dubrovačkog arhiva III*, SANU, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Beograd 1967, 120.

²⁶⁾ Truhelka Č., *Fojnička kronika*, Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH XXI, Sarajevo 1909, 446—448.

²⁷⁾ Ćirković S., *Istorija Bosne*, 13; u knjizi fra Julijana Jelenića ova darovnica je tretirana više kao prilog podređen koncepciji socijalnog i političkog djelovanja bosanskih franjevaca »za Boga, svoga vladara i narod«. Jelenić J., *Kultura i bosanski franjevci I*, Sarajevo 1912, 93—94, 94, nap. 1.

²⁸⁾ Dinić M., *Državni sabor srednjovekovne Bosne*, Beograd 1955, 37.

²⁹⁾ SSPP I/2, 162—165.

Kada se ovako otvoreno pristupilo Zapadu, trebalo se i osigurati kod njega. Kralj i herceg Stefan su tražili pomoć i skloništa kod Mletaka, dok se vojvoda Petar Pavlović obratio Dubrovačkoj Republici. Ona mu 19. decembra odbija traženi zajam od 1000 dukata,³⁰ a početkom juna 1462. i majstora za bombarde i baliste.³¹

Nadajući se pomoći hrišćanske koalicije koju je organizovao papa, Stefan Tomašević je otkazao plaćanje danka sultanu. Ali, kada se ta vanjska potpora pokazala više kao fiktivna, kralj se obratio Porti s molbom na primirje od 15 godina, što ova samo prividno prihvata i obećava, krijući stvarnu namjeru Porte da osvoji Bosnu. Tako je i bilo. Nekoliko dana poslije odlaska bosanskog poslanstva, krenuo je sultan Mehmed II s vojskom preko Skoplja, Kosova i Sjenice za njim i početkom maja 1463. stigao u oblast Pavlovića i Kovačevića, pa odatle brzim maršem u Gornju Bosnu i Ključ, na Krajinu. Na putu osvojenja isjekao je mnogo plemstvo zajedno sa Stefanom Tomaševićem, da bi se 7. jula našao ponovo u Sjenici, a 17. u Skoplju. Kako su završili Petar i Nikola Pavlović? Sudbina im je prilično nepoznata. Petar se zadnji put pominje 4. i 7. februara prilikom nagrađivanja njegovih svirača koji su počastvovali Dubrovnik za praznik Sv. Vlaha.³² Kad je Mehmed II zauzima Bosnu, prvo je naišao na oblast Pavlovića. Da li je tu bilo otpora i kako su se oni ponijeli, to ne znamo. Jedino je sigurno, na osnovu podataka iz dubrovačkog arhiva, da se oni poslije 1463. više ne pominju, osim kada se otvara pitanje njihove zaostavštine i konavoskog dohotka koje je Turska, pod izlikom nasljednika prava Pavlovića, tražila od Dubrovnika. Vojvodi Petru i knezu Nikoli ne zna se ni grob.³³ Navešćemo i domišljanja historičara o posljednjim danima ove porodice. Kod jednih prevladava mišljenje da je sultan, prilikom zauzimanja Bosne posjekao obojicu,³⁴ a kod drugih, prilično oslonjenih na turske hroničare, Ašik-pašu i Dur-

³⁰ Cons. Rog. XVII, 36', 19. XII 1461: ...respondendi Radiz Boganouich ambassiatori voyvode Pethari Paulovich se excusadi pro mutuo ducatorum mille ...

³¹ Cons. Rog. XVII, 97, 4. VI 1462: ...litteris habitis a voyvoda Pethar Pavlovich pro requestione, quam fecit de uno magistro bombardarum et balistarum, se excusando; up. Dinić M., *Prilozi za istoriju vatrene oružja u Dubrovniku i susjednim zemljama*, Glas SKA 161, Beograd 1934, 81; Čorović V., *Historija Bosne*, 574, nap. 3.

³² Cons. Rog. XVII, 179, 4. II 1463; Cons. Maius XII, 115, 7. II 1463.

³³ Mazalić Đ., *Borač, bosanski dvor srednjeg vieka*, Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu, god. LIII — 1941, Sarajevo 1942, 83 (Mazalić Đ., Borač).

³⁴ Jireček K., *Istorija Srba I*, 393; Skarić V., *Popis bosanskih spahija iz 1123 (1711) godine*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, godina XLII — 1930, sveska 2 (Za historiju i etnografiju), Sarajevo 1930, 10; Čubrilović V., *Poreklo muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini*, Jugoslavenski istorijski časopis, godina I, sv. 3 i 4, Ljubljana — Zagreb — Beograd 1935, 372—373; *Historija naroda Jugoslavije I*, Zagreb 1953, 609.

sun-bega, samo jednog, ali kojeg?³⁵⁾ Pavao, sin vojvode Petra Pavlovića spominje se 1467. godine.³⁶⁾

Za života vojvode Petra i kneza Nikole, porodica Pavlovića nije imala nekadašnju moć, pa otuda manje podataka o njima, u izvorima, tako da se teško može rekonstruisati njihovo djelovanje u zbivanjima srednjovjekovne Bosne. Dok im je brat Ivaniš (1441—1450), zahvaljujući savezu sa kraljem Tomašem, na odstojanju držao Stefana Vukčića, oni su jedno vrijeme bili u punoj ovisnosti od Kosače i davali su mu vojsku u ratu s Dubrovnikom. Život im je, ipak, tekao u miru, jer je i atmosfera u Bosni toga vremena bila smirujuća, bez vlasteoske zakrvavljenosti, čemu je uzrok, kao kroz ratove pokazana nemogućnost novih teritorijalnih podjela, tako i sve jači turski pritisak koji je feudalce ujedinjavao. Petar i Nikola Pavlović su se u toj situaciji uspjeli održati i na njih se, donekle, računalo, zahvaljujući tome što su njihovi prethodnici kroz decenije teških sukoba izborili vlast nad velikom oblasti. Ne treba zaboraviti ni Turke koji su od momenta plaćanja tributa Pavlovića štitili zemlju i granice ovih oblasnih gospodara.

³⁵⁾ Ćorović V., *Historija Bosne*, 556; Elezović G., *Turski spomenici I*, 1, Beograd 1940, 596, 614; Mazalić Đ., *Borač*, 48—49; Šabanović H., *Bosanski pašaluk, Postanak i upravna podjela*, Naučno društvo NRBiH, Djela, knj. XIV, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knjiga 10, Sarajevo 1959, 39; Handžić A., *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1957, 329.

³⁶⁾ Historijski arhiv u Dubrovniku, *Diversa Notariae LI,1', 27. I 1467: Voyvoda Iuanis Vlatchovich in suo nomine et ser Nicola Mar. de Gondola tanquam procurator Xarchi et Tadei fratrum dicti voyvode Juanis ut de procura constat in procuris notariae 1456.9 aprilis et Pauao filius olim voyvode Pethari Paulovich sponte dixerunt et confessi fuerunt quod per manus Stephi Radochnich habuerunt et receperunt omnia et singula privilegia tam sclava quam latina ac omnes et singulas scripturas alias depositata et posita, ac depositatas et positas ad saluandum et in depositam in manibus olim Vocham Dobrouoeuich olim voyvodam Paulus Giurgeuich...*

ZUSAMMENFASSUNG

DER ANTEIL VON HERZOG PETAR UND FÜRST NIKOLA PAVLOVIĆ AM POLITISCHEN LEBEN DES MITTELALTERLICHEN BOSNIENS

Zur Zeit von Herzog Petar und Fürst Nikola verfügte die Familie Pavlović nicht mehr über ihre frühere Macht, sie erscheint daher auch weniger im Quellenmaterial. Ihr Wirken im Geschehen des mittelalterlichen Bosniens lässt sich daher nur schwer rekonstruieren. Während ihr Bruder Ivaniš (1441—1450), dank einem Bündnis mit König Tomaš, Stefan Vukčić in angemessener Entfernung hielt, waren Petar und Nikola einige Zeit lang völlig abhängig von Kosač und stellten ihm für seinen Krieg mit Dubrovnik auch ein Heer zur Verfügung. Das Leben verlief dennoch friedlich, denn die Atmosphäre im damaligen Bosnien wirkte beruhigend, war ohne blutigen Streit unter den Adligen. Durch die Kriege hatte sich gezeigt, dass keine Möglichkeit bestand, neue Territorien zu verteilen; und der immer stärkere Druck durch die Türken einte die Feudalherren. Petar und Nikola Pavlović hielten sich, und bis zu einem gewissen Masse rechnete man mit ihnen, da ihre Vorgänger in jahrzehntelangen, schweren Kämpfen die Macht über ein grosses Gebiet erkämpft hatten. Auch sollte nicht vergessen werden, dass die Türken von dem Moment an, wo die Pavlovićs Tribut zahlten, Land und Grenzen dieser Gebietsherren schützten.